

news letter

Dušan Tříška:
Dvacet let od
zahájení velké
privatizace

Václav Klaus:
Braňme naše tradice
před pokrokáři

Jiří Payne:
Vleklé reformy
zdravotnictví

Tomáš Munzi:
Spor o pražské
mrakodrapy

Marek Loužek:
Recenze – Benjamin
Kuras: Jak zabít
civilizaci

Dvacet let od zahájení velké privatizace

Dušan Tříška

Národohospodářská fakulta VŠE a FSP/CD-F

Připomenutí uvedeného výročí začneme datem 17. září 1990, kdy Federální shromáždění ČSFR schválilo dokument označený jako Scénář ekonomické reformy (pro jeho úplné znění viz sborník CEP č. 46/2006). Neuvěřitelnou dynamiku tehdejší doby budeme dále ilustrovat těmito událostmi: 1) Dne 26. února 1991 je přijat tzv. zákon o velké privatizaci, tzv. transformační zákon; 2) 16. dubna 1991 je dokončen možná největší individuální privatizační projekt – spojení AZNP Mladá Boleslav s automobilkou Volkswagen (šlo o tzv. *joint-venture* založený ještě na základě předlistopadového zákona o podnicích se zahraniční majetkovou účastí); 3) 1. října 1991 je zahájen prodej kupónových knížek a kupónových známek a definitivně jsou „kostky vrženy“ dne 1. listopadu 1991, kdy je zahájena registrace kupónových knížek; 4) takto zahájená první vlna kupónové privatizace končí, spolu s československou federací, v prosinci 1992.

Výchozí okolnosti

Naším hlavním tématem je skoková přeměna společnosti a proto budeme na socialistickou revoluci z roku 1948 pohlízet jako na institucionální transformaci kapitalismu, jeho přeměnu v reálný socialismus. Výhodiskem pak bude teze, že tento typ transforma-

ce bylo možné uskutečnit relativně snadno. Důvody byly přinejmenším dva. Předně, její podstatou bylo – v technickém slova smyslu – podstatné zjednodušení, až trivializace společenských vztahů, zejména těch politických a ekonomických.

Architekti transformace se nemohli opřít o žádnou dlouhodobě připravovanou ideovou (analytickou) základnu, žádné poučky „vědeckého kapitalismu“ nebyly k dispozici.

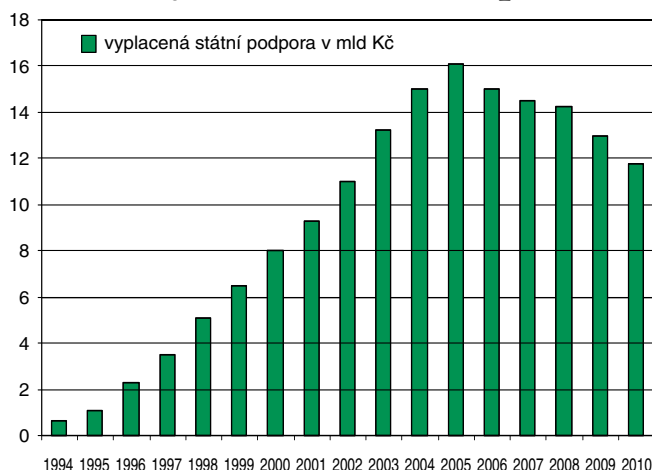
Za druhé, pro její provedení bylo dostupné celkem dob-

ře zdokumentovaného *know how*: Na ideové úrovni byl aplikován *vědecký komunismus* – mnoha našimi intelektuály systematicky studovaný a někdy i rozvíjený (mladším čtenářům připomeňme, že tento obor je jednou ze tří součástí marxismu-leninismu – vedle historického materialismu a politické ekonomie, a že Leninovy „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci“, často považované za bibli vědeckého komunismu, jsou již z roku 1905). Na realizační úrovni pak byly k dispozici celkem snadno převoditelné zkušenosti Sovětského svazu.

Naopak pro účely návratu ke kapitalismu, tj. transformace reálného socialismu žádné podobné *know how* neexistovalo. Za klíčovou tezi tohoto příspěvku tedy považujeme, že architekti této transformace se nemohli opřít o žádnou dlouhodobě připravovanou

ŘÍJNOVÝ GRAF CEPU

Náklady státu na stavební spoření

ideovou (analytickou) základnu, že žádné poučky „vědeckého kapitalismu“ nebyly k dispozici. Toto intelektuální selhání společenskovední obce jistě mělo nejrůznější důvody, zde nicméně zdůrazněme, že například v západním akademickém světě se návrat ke kapitalismu nepředpokládal a snad ani nepovažoval za žádoucí.

Odborné diskuse se vedly spíše ohledně konvergence společenských systémů, občanské společnosti, finlandizace, nekomunistické společnosti, rad pracujících (viz práce J. Švejnara a J. Vaneka) apod. Pozoruhodné je samozřejmě i to, že po kapitalismu netoužili ani ti nejprominentnější disidenti (máme zde na mysli i jinak nezpochybnitelné osobnosti jako Solženicin, Sacharov, Džilas, Havel apod.). Zdůrazněme tedy, že teze o *nereformovatelnosti socialismu* a nesmyslnosti třetích cest nepřijaly mnohé akademické kruhy na Západě dodnes, zatímco u nás plně zdomácněly nejpozději někdy na začátku osmdesátých

let (zájmenem „my“ rozumí autor osoby patřící do – na jiném místě vymezeného – „SVK – Společenství Václava Klause“, jehož počátky lze vystopovat v šedesátých letech v okolí Ekonomického ústavu ČSAV; autorovo „my“ je tedy jen zkrácenou verzí Klausova „my, resp. alespoň někteří z nás“).

Tolik úvodem k *první* otázce naší transformační strategie: Kde se společnost nachází a kam se má dostat? Má být tím cílem vůbec kapitalismus? Připomeňme, že na politické scéně tato debata probíhala všelijak, nejadrněji jako přestřelka mezi Klausovou tržní ekonomikou *bez přívlastku* a Luxovou *sociálně* tržní ekonomikou.

Jako zastánci budování kapitalismu jsme ovšem museli dále vymezit, která z jeho podob by to měla být. V oné době uměl každý z nás celkem do detailu rozlišit evropské socialismy – maďarský, polský, jugoslávský... Naopak jsme se teprve učili, v čem konkrétně se anglo-americký typ společnosti liší od to-

ho v kontinentální Evropě, či dokonce v jihovýchodní Asii (Japonsko, Jižní Korea, Malajsie...).

Je-li transformační cíl identifikován, následuje *druhá* otázka transformační strategie: Jakými metodami lze tohoto cíle dosáhnout, kterými cestami je možné se k němu vydat.

Je zřejmé, že samotnou destrukci existujících institucí – RVHP, SPK apod. – lze provést poměrně snadno a že v tomto bodě jsou si obě výše vymezené transformace pozoruhodně podobné. Ta podstatná odlišnost mezi nimi tedy spočívá v tom, že postavit fungující strukturu demokratických institucí je podstatně obtížnější, než bylo zajišťování funkcí jediné politické strany, která je navíc i jediným vlastníkem všeho majetku, včetně výrobních prostředků – ani nemluvě o „klidu na práci“, který architektům reálného socialismu garantují socialistické metody vynucování pořádku a kázně.

Zdůrazněme tedy, že cílem naší transformace bylo –

opět v technickém slova smyslu – společnost odtriviťovat – nahradit primitivní (socialistické) společenské vztahy plnokrevným, košatými, pestrobarevným, rozporuplným, mnohavrstevným, často konfliktním a třeba i tápajícím, protože nové cesty hledajícím uspořádáním společnosti.

Jinak řečeno, od počátku nám bylo víc než zřejmé, že budování nových institucí nemůže nebýt hodně nákladné, tj. že očekávané výnosy transformace je třeba důsledně konfrontovat s možnostmi optimalizovat její nevyhnutelné (politické, ekonomické, sociální a další) náklady. A právě to je jádrem oné *druhé*, metodologické otázky a nakonec i hlavního deficitu již zmíněného transformačního *know how*.

Česká cesta

Podstatnou metodou destrukce kapitalismu bylo masové znárodnění. U nás se s ním začalo již v roce 1945 (na základě Košického vládního programu), aby do napros-

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 91/2011 „**David Hume – 300 let od narození**“, do něhož přispěli **Robert Holman, Zuzana Parusniková, Josef Moural, Zdenka Jastrzemska, Ján Pavlík, Marek Loužek** (editor sborníku), **Zdeněk Novotný, Lukáš Kovanda, Ondřej Čapek** a **Tomáš Křištofory**. V příloze jsou ukázky z díla **Davidova Huma**. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

146 stran, 100 Kč.

objednávky na www.cep.in.cz

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 92/2011 „**Viktor Dyk – osmdesát let od smrti**“, do něhož přispěli **Robert Kvaček, Josef Tomeš, Jaroslav Med, Jiří Brabec, Libuše Benešová, Jan Kopal, Jaroslava Honcová-Libická, Lukáš Petřík, Jan Hübsch, Radim Panenka** a **František Čanda**. V příloze najde čtenář ukázky z díla **Viktora Dyka**. Editorem je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

126 stran, 100 Kč.

objednávky na www.cep.in.cz

té dokonalosti bylo dovedeno po únoru 1948, kdy občanům bylo ponecháno jen tzv. *osobní* vlastnictví, zatímco to *soukromé* se dostalo mezi skutkové podstaty trestního práva.

Protože budování kapitalismu zde prezentujeme jako inverzní proces k socialistické revoluci, je privatizace zjevným proti-pólem znárodnování a proto jsou i její cíle – obdobně jako tomu bylo při znárodnování – především politické. I z tohoto hlediska je třeba hodnotit metody, které byly po roce 1990 použity pod označením: 1) malá privatizace, 2) standardní (*British-style*) privatizace, 3) kupónová privatizace, 4) municipalizace a transformace jednotlivých zemědělských družstev a 5) restituce.

Z kvantitativního hlediska byl privatizován majetek v *účetní* hodnotě téměř jeden tisíc mld. Kč, z čehož, zdůrazněme, zhruba 80 % mělo podobu bezúplatných převodů typu 3) až 5), z čehož pak dvěma kupónovými

vlnami prošel majetek kolem 300 mld. Kč.

Každá z těchto metod je zatížena – v tom či onom rozsahu – tímto fatálním rozporem: stát, který se snaží svého majetku zbavit proto, že s ním neumí hospodařit, musí jednorázově provést jednu z nejobtížnějších operací v obchodním styku – je fakticky donucen vykonat něco, co mu z principiálních důvodů nepřísluší a co neumí, už proto, že to nikdy před tím nedělal a v budoucnosti ani dělat nehodlá. Navíc, z povahy státního vlastnictví vyplývá, že všechny transakce s ním jsou věci veřejnou a veřejnost tedy přísně kontroluje stát, jak provádí něco, co z povahy věci tento stát neumí, protože by se to snad ani neměl učit.

Kombinace této politické přitažlivosti a dříve zmíněného metodologického rozporu nutně vede i k silně kritickým post-privatizačním reakcím – o to vyhrocenějším, oč nezralejší jsou nově vznikající instituce, tj. oč méně zralí jsou zúčastnění aktéři, tj. nejen po-

litici, ale i – na ně nezapomeňme – samotní podnikatelé, často z nebe spadlí a ze zkuhavky vypěstovaní pionýři kapitalismu. Ti posledně jmenovaní se někdy dopouštějí (a bylo by bláhové očekávat něco jiného!) třeba i zjevných a jistě neodpustitelných „pochybení“. Nezralost politiků má pak podobu výkřiků o spálené zemi a vládě tunelářů a prostitutek.

Ekonomickým cílem privatizace je zvýšení efektivity ekonomiky jako celku, tj. nikoli toho kterého privatizovaného podniku.

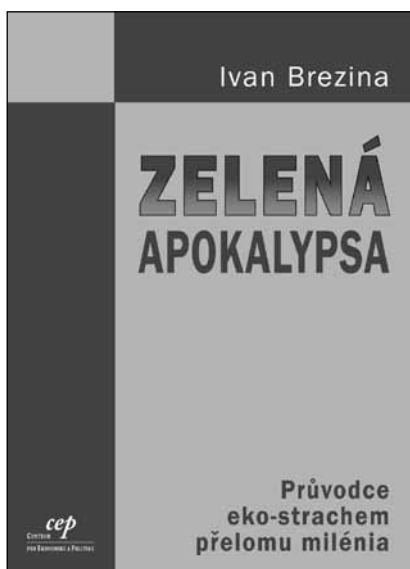
To, že k privatizaci bude asi natrvalo připojena cedulka „zpackaná“, tedy nejspíš vyplývá z povahy věci a tyto reakce jsme i očekávali (poučením pro nás bylo i to, co za své fenomenální privatizační počiny z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let sklízela Margareta Thatcherová – v době, kdy my jsme byli v nelepším).

Pochvalme se tedy za odvalu, s níž jsme tehdy mezi základní principy popisovaného procesu zařadili i takovéto teze: *ekonomickým* cílem privatizace je zvýšení efektivity ekonomiky jako celku, tj. nikoli toho kterého privatizovaného podniku; nedává žádný smysl s privatizací čekat na efektivní právní řád a jeho vynutitelnost – „vládu práva“.

První z těchto tezí reagovala na tehdejší odhady, že zhruba tři čtvrtiny českých podniků jsou netransformovatelné, odsouzené k zániku a jejich privatizace je tedy *de facto* jen součástí celkové „schumpeterovské“ kreativní destrukce.

Druhá z uvedených tezí vyvolává vášně dodnes. Volně proto parafrázujeme naši nedávnou polemiku (viz Klaus, Tříška 2006), ve které jsme na prvním místě za nesmyslnou označili již samotnou představu, že transformační proces lze na „nějaký čas“, pro ty či ony „účely“, více či méně „pozastavovat“. Tamtéž dále vysvětlujeme, že i kdyby byl

NABÍZÍME

CEP nabízí knihu **Ivana Breziny „Zelená apokalypsa“**. Autor v ní poutavým a čtivým způsobem vyvrací řadu populárních mýtů o životním prostředí. Zabývá se změnou klimatu, energetikou, geneticky modifikovanými plodinami, globalizací, recyklací odpadu, ekoterorismem, národním parkem Šumava, nevládními ekologickými organizacemi, Stranou zelených a různými dalšími ekologickými tématy. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 200 Kč, 440 stran.

objednávky na www.cepin.cz

Zvýhodněné předplatné na druhou polovinu roku

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

Základní cena předplatného na druhou polovinu roku 2011 činí 330 Kč. Studentské předplatné 165 Kč.

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

www.cepin.cz

odklad možný, je přinejmenším sporné, zda například ta dnešní (září 2011) úroveň „vlády práva“ je skutečně tím, nač jsme měli dvacet let čekat. A konečně a asi zejména, pokud by stát dokázal ustavit pořádky, které rozliší dobro od zla s tím, že obě spravedlivě odmění, vzniká otázka, proč vůbec takový ráj na zemi transformovat či dokonce privatizovat.

Politická (ne)korektnost západní vědy

Zatímco politické útoky domácích opozice a následně i odpadlých frakcí původní koalice vyplývají z povahy věci, o dost jinak je to s kritikou ze strany tzv. nezávislých expertů, či dokonce akademické obce. Jde o překvapivě citlivé téma a proto raději trochu změním styl výkladu – přejdu do *ich formy* a ke konci použiji i trochu ironie. Začnu ovšem s plnou vážností, shrnutím mých faktických zkušeností s mezinárodním (transformačním a tedy i privatizačním) *know-how*.

Od léta 1990 jsem přímo na Ministerstvu financí spolupracoval se skupinou britských poradců zastupujících oblast legislativy, oceňování podniků (fúzí a akvizic) a bankovníctví (skupinu financovala britská vláda, která měla tehdy mít nejvýznamnější privatizační zkušenosti). Téměř nepřetržitě jsem konzultoval s nejprominentnějšími experty Světové banky a dalších nadnárodních ekonomických institucí (IMF, OECD apod.). Stal jsem se spoluzakladatelem a relativně významnou postavou mezinárodní organizace CEEP (Central and Eastern European Privatization Network se sídlem ve slovinské Lublani). Zúčastnil jsem se – jako „západní“ expert – několika poradenských misí do vzdálených transformujících se zemí. Byl jsem v přímém kontaktu se špičkou vědecké (převážně ekonomické) obce.

Pro pronikání do centra dění měli uvedení experti jistě vzájemně odlišné důvody. Zjevné a naprosto počestné byly jejich komerční zájmy; dobývání střední a východní Evropy se ukazovalo být – jak

jsem i původně doufal – atraktivní obchodní příležitostí.

*Nedává žádný smysl
s privatizací čekat na
efektivní právní řád
a jeho vynutitelnost –
„oládu práva“.*

Za složitější jsem to považoval v případě motivů výše zmíněných akademiků, protože pokud jsem se zamyslel nad sebou, musel jsem přiznat, že bych se nejspíš utrápil závistí, kdyby tu moji příležitost dostal někdo jiný, kdybych nemohl svou intelektuální energii věnovat společenské přeměně, která se, v uvedeném rozměru, odehraje možná jednou za tisíciletí. Z toho jsem, nejspíš mylně, dovozoval, že mezi osobami, které se celoživotně zabývají společenskými vědami, mohou být i jedinci, kteří strádají nedostatkem uplatnění ve veřejném životě a mučí se touhou obětovat svou myšlenkovou kapacitu ve prospěch obecného blaha a zvyšování kvality společenského života.

Když jsem se tedy v předšarajevské Praze (květen 1997) dočkal drsné kritiky od samotného Josepha Stiglitze, hned jsem si představil, jak bych se já sám asi zachoval, kdyby se mi někde daleko od domova nějaký neznámý domorodec svěřil, že právě ode mne očekává vyznamenání za vše skvělé, co tam u nich, v mém oboru a bez mé účasti, vymyslel a dokonce realizoval, a to tak, že se u toho nikdo nepostránil (J. Stiglitz byl v 80. letech můj akademický hrdina a první setkání s ním v roce 1990 mi připadalo jako splněný chlapecký sen; nicméně jeho připomínky k našim privatizačním projektům mne zklamávaly; navíc je ovšem pravda i to, že tehdy jsem měl na mysli společnost podstatně otevřenější, než jakou si představovali neo-keynesiánci Stiglitzova ražení; posléze, v onom neblahém roce 1997 získal Stiglitz neporazitelně nejvýznamnější postavení, když se stal viceprezidentem a hlavním ekonomem Světové banky).

Dnes už se zdá, že tyhle

nízké úvahy jsou nejspíš důsledkem špatné výchovy a nedostatečného vzdělání. Chci věřit, že noblesa západního vědce by podobné postoje nikdy nepřipustila, protože jeho charakter se nachází v podstatně vyšších patrech morálky a etiky a svědomí by mu tedy nedovolilo podlehnout žárlivosti a závisti, tj. stavům myslí, ve kterých hrozí, že nepřiznáte zasloužené zásluhy obyčejným domorodcům – třeba jen za tu nekonečnou odvalu, s níž se vrhají do neznáma.

Korekce tedy nejspíš zaslouží i shora uvedené výroky o neexistenci transformačního *know-how*. Opět asi jen z nedostatku vzdělání (kromě jiného to bylo i nekvalitní vzdělání, co mi vytýkal Jan Švejnar – možná politicky ne příliš korektně vzhledem k tomu, že měl co do činění s prostým domorodcem) jsem totiž – přiznávám, že dodnes – nerozluštil hloubku rad, které jsem tehdy považoval za hraběcí, resp. knížecí: že transformace musí být provedena razantně, ale opatrně; že se máme poučit z chyb těch ostatních; že fungující právní řád je lepší než nefungující a že je zbytečné vymýšlet již vymyšlené (Václav Klaus byl opět rychlejší než všichni ostatní a vše vyřešil zkratkou „soft advice for hard currency“).

*Henry Kissinger mne
upozornil, že u každého
významnějšího
přerozdělování moci
a bohatství obvykle tečou
potoky krve.*

To budou asi ty nejvýznamnější důvody, proč mi vyrazila dech razance, s jakou se již zmíněný J. Stiglitz do nás, a nejen do nás tehdy, v předšarajevské Praze, „opřel (ze své super prominentní pozice zahájil Stiglitz pro mne nepochopitelnou kritiku transformačního procesu, zejména toho v Rusku. Předpokládám, že to byla i nepřijatelnost jeho rétoriky, která vedla v roce 2000 k jeho odchodu ze Světové banky, což mu ovšem bylo v zápatí v roce 2001 kompen-

zováno udělením Nobelovy ceny za ekonomii).

Transformační problémy

Takže by to nyní mělo vše vypadat tak, že jsem především trapně přecenil (analytickou a politickou) obtížnost problému, s nímž tehdy post-socialistické země zápasily. K tomuto zmatení možná přispěla i frekventovaná podobnost o nemožnosti vytvořit z rybí polévky akvárium, ilustrující nevratnost socialistických revolucí. A nebo mě popletl sám Milton Friedman, který měl za to, že transformace je běh na několik generací, či Henry Kissinger, který mne upozornil (únor 1990), že u každého významnějšího přerozdělování moci a bohatství obvykle tečou potoky krve.

Součástí též neschopnosti rozpoznat skutečnou obtížnost a závažnost problému pak musí být i můj – přiznávám, že trvajícím – despekt vůči snahám mezinárodních armád badatelů položit vědecké základy centrálnímu plánování klimatu, odůvodnit měnovou unii v extrémně neoptimální měnové zóně, ani nemluvě o šrotovním a humanitárním bombardování.

Asi je poznat, že navzdory deklarované sebereflexi se mi do mysli pořád vkrádají kacířské, politicky nekorektní námitky, na čele s tou, že možná ty transformační problémy až tak triviální nebyly. Všem navzdory tedy nemohu vyloučit, že i nadále budu – za posměchu mezinárodních celebrit a pražské intelektuální smetánky – svá veřejná vystoupení zahajovat hrdým přiznáním podílu na české transformační cestě a končit povzdechem, že bych svou pravou ruku vyměnil za jednu další takovou příležitost.

Literatura:

Klaus, V., Triska, D.: Polemika se Svetožarem Pejovichem o transformaci, tedy neklasické privatizaci: *Politická ekonomie* 54 (2006), č. 3, s. 291–306, ISSN 0032-3233. Viz též *Polemika o transformační privatizaci*, In: Patnáct let od obnovení kapitalismu v naší zemi. Sborník CEP č. 47/2006, ISBN 80-86547-52-3, s. 73–96.
Tigris, P.: *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha, Prostor 1990. ■

Braňme naše tradice před pokrokáři*

Václav Klaus

Vážený pane arcibiskupe, vysocí představitelé církve, představitelé státu, i města Brandýsa nad Labem – Staré Boleslavi, milí účastníci národní svatováclavské pouti,

děkuji za pozvání na dnešní slavnost i za příležitost zde i v letošním roce promluvit. Svátek svatého Václava je významným dnem naší země a byl jím dávno před tím, než se stal v roce 2000 – rozhodnutím parlamentu – státním svátkem České republiky. Legenda svatého Václava je jedním z konstitutivních prvků naší státnosti, je a byla vždy autentickou součástí našeho vnímání sebe sama i kontextu, v němž žijeme. O svatováclavskou legendu jsme se opírali, na ni jsme navazovali, byla a je pro nás inspirací a přimlouval bych se za to, aby tomu tak bylo i v budoucnu.

„Pokrokáři“ všeho druhu vedou soustavný a stále nezakrytější útok na naše tradiční společenské hodnoty a ctnosti.

Právě k tomu, aby byla naše budoucnost taková, jakou bychom si ji mít přáli, a aby byla budoucností, která bude kontinuitou s minulostí a nikoli jejím opuštěním, bych zde dnes chtěl říci pár slov.

Hodnoty a ctnosti

Řada tendencí, prosazujících se v dnešním světě a v různé míře i u nás, mne znepokojuje a domnívám se, že znepokojuje i mnohé z Vás. Stále více se utvrzuji v přesvědčení, že k nim nesmíme mlčet a že se s nimi nesmíme smířovat. Bylo by dobře, kdybychom o nebezpečí, které z nich plyne, uměli mluvit nahlas a společně. Ukázalo

se – v poslední době zejména uzavřením sporu o vlastnictví svatovítské katedrály na Pražském hradě i rychlým postupem společné práce vládní a církevní komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi – že postup v dohodě přináší výsledky.

Jsem sice jen vnějším pozorovatelem současných diskusí v římskokatolické církvi, ale domnívám se, že nás obdobným způsobem trápí stále rychleji se *rozpadající hodnotový systém*, který ještě donedávna charakterizoval a vlastně i definoval naši civilizaci, náš civilizační okruh, svět, který nazýváme Západem, naši Evropu, ke které patříme a vždy jsme patřili.

Při pohledu kolem sebe vidíme, že „pokrokáři“ všeho druhu vedou soustavný a stále nezakrytější útok na naše tradiční společenské hodnoty a ctnosti. Vlastenectví je vydáváno za šovinismus. Demokratický stát za překonanou instituci, která má být obětována ve prospěch nadstátních uskupení, která nikdy nemohou získat demokratickou legitimitu. Přírozeně strukturovaná národní společenství se svými hlubokými tradicemi, duchovními a kulturními hodnotami, vycházejícími ze stáletých zkušeností a z životů mnoha předchozích generací, jsou erodována politickým tlakem na přijetí multikulturalismu jako oficiálně naordinované ideologie. Vše přírozené, a proto dosud většinou spontánně přijímané, je vydáváno za překonané a málo zajímavé. Vše tradiční a konzervativní je vydáváno za zastaralé a nemoderní, je zesměšňováno a je vylučováno ze společenského dialogu.

Odpovědnost za své činy a za svůj život, odpovědnost vůči druhým, a to nejen těm

nejbližším, je vystřídávána povrchními a formálními pózami. Tradiční rodina, základní jednotka každého dalšího celku lidského uspořádání, odvěké prostředí pro vztah muže a ženy, pro výchovu nových generací, ale i pro samozřejmou mezigenerační pomoc a solidaritu, je vystavována stále ostřejším útokům módních postojů, které pro vybrané skupiny velmi nevybíravými způsoby vyžadují nejrůznější, v minulosti nikdy neexistující privilegia. Přijetí života jako nepřetržitého úsilí o hledání jeho smyslu, pocit vlastní odpovědnosti za sebe a jiné, a radování se z každého sebemenšího zdaru v tomto úsilí jsou vystřídávány nárokem absolutního a z vnějšku zaručeného štěstí. Faleš sociálního státu nezaslouženého blahobytu ničí vše tvůrčí a individuální a otupuje talenty, aktivitu a pracovitost, neboť ta se přestává vyplácet.

Při setkáních s představiteli církve se často shodujeme v tom, že je tento trend mimořádně nebezpečný a že je nezbytné se mu aktivně postavit. Nepochybuji, že v mnoha farnostech, zvláště těch venkovských, se u nás o těchto jevech hovoří, ale církev by měla svou významnou autoritu v nezanedbatelné části celé naší veřejnosti uplatňovat více a hlasitěji i v debatě celospolečenské.

Křesťanské tradice

Snad je mi dobře rozuměno. Nehoruji pro účast církve v každodenních politických půtkách, ale přimlouvám se za jasné a zřetelné ANO-ANO, NE-NE ve veřejných střetech o hodnoty a občanské ctnosti, které jsou ohrožovány falešnými proroky takzvaného *pokroku a modernismu*. Říkat to nahlas je nezbytné. Víím, že tak mnozí činí. Víím, že je Benedikt XVI. za mnohé své tolik potřebné konzervativní postoje terčem nevybíravých útoků. Doba, kterou žijeme, však má tolik nebezpečných rysů, že nechat ve veřejném prostoru dominovat jen oportunistické

modernisty se nakonec vymstí všem. Jsme v době, kdy je nutno riskovat i nepochopení, kdy je nutno vystavit se daleko více než dříve nepříjemným střetům, jakkoli se zdá, že v nich má druhá strana momentálně převahu, zejména mediální.

Sám za sebe se z pozice prezidenta republiky snažím na tyto jevy soustavně upozorňovat, bojovat s nimi, nepřecházet je mlčením. Jsem navíc přesvědčen, že počet těch, kteří se již nechťejí smířovat s neustálou defenzívou a ustupováním, u nás i ve světě roste.

Církev by měla svou významnou autoritu v nezanedbatelné části celé naší veřejnosti uplatňovat více a hlasitěji i v debatě celospolečenské.

Nemám nejmenší ambice říkat církvi, co má dělat. Vážím si mnoha jejích představitelů, víím, že jsou to lidé vzdělaní, lidé s velikou lidskou i historickou zkušeností, lidé, kteří nejednou projeví obdivuhodnou statečnost, lidskou i morální sílu i oddanost idejím, na nichž naše civilizace a její kultura vznikly a na jejichž základě se rozvíjely.

Proto jsem pokládal za důležité právě na tomto místě a právě v tento den vyslovit svůj možná o něco méně slavnostní, ale o to naléhavější apel. Budu doufat, že si ho nevyložíte jako nezdvouřilost hosta na Vaší slavnosti, ale jako veřejně prezentované zamýšlení nad reálným rizikem, kterému náš tisíciletý český stát, jako součást křesťanské civilizace, aktuálně čelí.

Národní svatováclavská pouť je k připomenutí si těchto věcí vhodnou příležitostí. Loni jsem zde řekl, že nám dává možnost „na chvíli se zastavit a s dostatečnou pokorou si uvědomit, že jsme součástí dlouhé civilizační, kulturní a státní tradice.“ Zkusme na to myslet i ve všední dny.

*Lidové noviny
29. září 2011*

* Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. Stará Boleslav, 28. září 2011.

Vleklé reformy zdravotnictví

Jiří Payne

poradce prezidenta republiky

České zdravotnictví se trvale nachází v deficitu, příjmy systému nepokrývají náklady, zdravotnický personál je čím dál víc nespokojený. Krátkodobé úspory, které přineslo zavedení poplatků v nemocnicích a v lékárnách, musely zcela předvídatelně po dvou až třech letech vymizet. Efekt takovýchto opatření nemůže nahradit regulaci spotřeby, kterou normálně zajišťuje tržní vztah ceny, nabídky a poptávky.

Deficit

ve zdravotním pojištění

K deficitu ve zdravotním pojištění dochází zákonitě: každých několik týdnů přibývají nové lékařské zákroky a služby, nové léky, nové léčebné procedury. Ty jsou

několikrát za rok zahrnovány úhradovou vyhláškou do sféry placené z veřejného pojištění. Výše pojistného se ale nemění podle nově zařazených placených služeb. Nejde tedy o nějaké náhodné rozkolísání způsobené například současným snížením daňových výnosů, jde o závažnou chybu systému.

Model českého zdravotnictví se dá připodobnit ke švédskému stolu velmi zvláštního typu: veškerá péče, která existuje, musí být povinně vyložena na stůl a každý může spotřebovat, kolik chce. Vše se musí zaplatit z veřejných prostředků, jejichž objem je však limitován. Hosté se snaží sníst, co se do nich vejde, poskytovatelé pohoštění se

snáží z vyčleněných peněz ukrojit pro sebe co nejvíc za co nejméně poskytnutého pohoštění. Někdo na tom dokáže zbohatnout, ale jiní opravdu trvale prodělávají. Proto přicházejí ministři s pokusem nějak spotřebu regulovat.

Zatímco ošude jinde jsme zavedli alespoň do jisté míry fungující tržní vztahy, ve zdravotnictví od okamžiku zavedení bodového sazebníku se za posledních dvacet let podařilo vytvořit z polovojensky řízeného zdravotnictví zdravotnický socialismus.

Jednou z forem regulace je bodový sazebník, resp. úhradová vyhláška. Ve skutečnosti nevíme, kolik co u nás stojí v tržních cenách. Stát zcela ztratil informaci o skutečných cenách lékařské péče (pokud ji kdy měl), některé obory jsou přefinancovány, lékaři tiše inkasují peníze a mlčí, jiné obory jsou podfinancovány a tam trvale nařikají. Na úředníky, kteří rozhodují o cenách, je vyvíjen neskutečný korupční tlak, protože to je jediné místo, kde existuje konkurenční soupeření ovlivňující hospodářský výsledek.

Problém

všech plánovačů

Regulované ceny jsou typickým symptomem socialistické ekonomiky a plánovaného hospodářství. Jakmile začneme regulovat ceny, brzy zjistíme, že musíme zároveň regulovat i spotřebu. Spotřebu můžeme regulovat na straně nabídky (vytvořit nedostatek hospodářství) nebo na straně poptávky nebo obojí. Zároveň s regulací ceny tedy vyvstává klasický problém všech plánovačů: jak správně stanovit množství spotřeby v každé jednotlivé kategorii – v tomto případě u každého typu zdravotní péče.

Příkladem může být léková politika. Pro nový lék může být registrace odmítnuta jen z důvodů jakosti, bezpečnosti nebo účinnosti. Objevuje

se mnoho nových léků a tak náklady prostředků na léky rostou. Stát to řeší regulací cen a omezením sortimentu hrazených přípravků. Protože však stát kontroluje a určuje ceny léků a neexistuje soutěž, která by vedla k nalezení skutečných tržních cen, zákonitě nastávají i případy, kdy se u nás prodávají léky za ceny vyšší, než by bylo nutné.

Dalším příkladem regulace (omezování) jsou smlouvy mezi pojišťovnami a zdravotnickými zařízeními: pojišťovny požadují po lékařích dodržování plánovaných limitů, posílají revizní lékaře, omezují počty smluvních lékařů a zařízení. Některé soukromé lékařské praxe spontánně ve spolupráci s pojišťovnami vytvořily cosi jako cechovní systém, který nepustí žádné nové „vetřelce“ do systému. Zvláště, kdyby nabízel stejnou péči levněji!

Regulované ceny jsou typickým symptomem socialistické ekonomiky a plánovaného hospodářství.

Našli bychom mnoho podobných příkladů, jak regulované hospodaření ve skutečnosti vede k plýtvání. Regulovaný systém není hospodárný, ani jej nelze uregulovat do nějakého rovnovážného stavu, jehož náklady by rostly jen úměrně s inflací a hospodářským růstem ekonomiky.

Zatímco všude jinde jsme zavedli alespoň do jisté míry fungující tržní vztahy, ve zdravotnictví od okamžiku zavedení bodového sazebníku se za posledních dvacet let podařilo vytvořit z polovojensky řízeného zdravotnictví zdravotnický socialismus se všemi negativními průvodními jevy, které z fungování reálného socialismu a plánování v ekonomice pamatujeme. Socialistické hospodaření, jak známo, fungovalo (tak špatně, jak jen fungovat umí) až do té doby, kdy lidem došla trpělivost, a začali cinkat „klíčky“.

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 90/2011 „Evropská unie v pasti centralizace“, do něhož přispěli **Tomáš Břicháček, Lukáš Petřík, Alexandr Tomský, Václav Klaus, Benjamin Kuras, Doug Bandow, Milošlav Bednář, Petr Mach, Jan Skopeczek, Mojmir Hampl, Martin Slaný, Ivo Strejček, Lukáš Kovanda, Ondřej Krutílek a Dušan Šrámek.** Editorem je **Marek Loužek.** Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus.**

116 stran, 100 Kč.

objednávky na www.cepin.cz

Spor o pražské mrakodrapy

Tomáš Munzi
Visiting Scholar na Cornell University

Je až podivuhodné, že je otázka pražských mrakodrapů pro někoho tak kontroverzní téma. Jak je vůbec možné, že každý nový návrh ať už výškové či jinak v dnešní době „pražsky nekonformní“ budovy působí vždy tak trochu jako rudý hadr na býka? Máme podlehnout těmto svodům o údajném zničení pražského panoramatu a bezohledném porušování mezinárodních závazků například v rámci UNESCO? Má se snad ale individuální a spontánní kreativita podnikatelů a architektů podřizovat ryze subjektivnímu posuzování té mezinárodní instituce, během jejíž existence vzniklo nesrovnatelně méně civilizačních skvostů než před jejím vznikem?

Centrální plánování

Pokud se nad touto otázkou hlouběji zamyslíme, zjistíme, že se v principu řeší dávný spor o možnost centrálního plánování, který opět vyvěrá z naprostého nepochopení fundamentálních zdrojů spontánního rozvoje svobodné společnosti. Nejvíce očividné je to například tehdy, když se třeba diskutuje o smysluplnosti pozice hlavního architekta Prahy. Nikdo se skoro nepozastavuje nad do nebe volající absurdností něčeho takového. Zvláště pokud vezmeme v úvahu fakt, že každý názor individuálního architekta je vždy subjektivní. Nejlepší architekti si mají vydobýt svoji pozici na svobodném trhu, nikoliv regulováním nezávislé individuální aktivity ostatních.

Celé je to ale nutné dát ještě do širšího kontextu vulgárního materialismu celého územního plánování a drastické stavební regulace, která dusí ekonomický rozvoj většiny vyspělých zemí. Ta vychází z přesvědčení, že administrativní regulace musí tlumit

individuální zájmy i za cenu omezení vlastnických práv. Bohužel se naprosto opomíjí velmi negativní ekonomické a společenské důsledky, které s sebou každá forma centrálního plánování nutně přináší.

Nejlepší architekti si mají vydobýt svoji pozici na svobodném trhu, nikoliv regulováním nezávislé individuální aktivity ostatních.

Je nutné v tomto kontextu zdůraznit, že územní plánování a tuhá regulace výstavby patří mezi významné příčiny stále probíhající globální ekonomické a finanční krize. Připomeňme studii Randala O'Toole z washingtonského CATO Institutu *How Urban Planners Caused the Housing Bubble* (1. 10. 2009), který na empirických datech ukazuje, že k nejvyšším výkyvům cen na trzích nemovitostí došlo v amerických státech s nejvíce restriktivním územním plánováním a nejtvrdší stavební regulací, kde byla nutně málo elastická nabídka využitelných parcel. Nebo i článek hlavního ekonomického komentátora Financial Times Martina Wolfa *Why we must halt the land cycle* (8. 7. 2010) o drastických dopadech územní regulace ve Velké Británii, díky čemuž se kreditní a pozemkové cykly vzájemně zesilovaly.

Stavební intervencionismus

Mnozí zastánci územního a stavebního intervencionismu ale na tvrdé ekonomické argumenty neumějí či ještě spíše nechtějí slyšet. Důležitější jsou pro ně ryze subjektivní a často „nazeleňalé“ tvrzení o ochraně „panenské“, jakkoliv po staletí lidmi osídlené, půdy a ochra-

ně toho kulturního dědictví, které bylo během historie už většinou několikrát přetvořeno od základu až po střechu. Proč ale v tomhle ohledu samozvaní ochránci pražských horizontů a mezinárodní pozorovatelé třeba neodsužují Karla IV. za to, že nechal zbourat malebnou románskou Spytihněvovu baziliku ve prospěch megalomansky vysoké svatovítské gotické katedrály?

„Ekonomie mrakodrapů“ má v tomto hospodářsko-spoločenském kontextu velmi významné místo. Na jednu stranu ekonomové dobře znají tzv. Skyscraper index, který již od dob dostavení Empire State Building v New Yorku v roce 1931 až po čerstvě nejvyšší Burdž Chalífa v Dubaji často velmi úspěšně koreluje s ekonomickým cyklem. Na druhou stranu je nutné dodat, že každé výškové omezení brání skutečně racionální alokaci kapitálu na nemovitostním trhu. Tím jsou zároveň dotčeny i související infrastrukturní investice, které musejí být v principu přizpůsobeny. Dlouhodobá závislost na administrativní regulaci vlastnických práv k využitelným pozemkům tak nutně znamená během doby menší efektivnost a horší předvídatelnost veškerých kapitálových investic. Tyto nezamyšlené důsledky mají nezanedbatelný dopad na hospodářství celé země.

Mnozí zastánci územního a stavebního intervencionismu na tvrdé ekonomické argumenty neumějí či ještě spíše nechtějí slyšet.

Argumenty o následném živelném a nekoordinovaném vývoji bez centrální autority jdou vyvrátit úplně stejně, jako už v minulosti tak učinili Mises s Hayekem v případě socialistického plánování. A je třeba i absurdní si myslet, že byrokratická regulace dokáže nejlépe ochránit kulturní materiální hodnoty. Například právě vyvlastňo-

vání a centrální plánování stálo za asanací pražského židovského ghetta, bez kterého Praha těžko může být považována za tu skutečně nejkrásnější. Tím víc, pokud se úmyslně reguluje individuální kreativita ve prospěch materialistické společenské uniformity a falešného internacionalismu.

Bohatství národa

Největším bohatstvím národa je to, co obývá budovy – nikoliv ony samotné. Člověk má dynamicky přetvářet okolní realitu a nikoliv se jí deterministicky podřizovat. Tento aspekt je tím největším zdrojem bohatství naší civilizace. Bylo by mnohem lepší mít v Praze nějaký další „Downtown“ plný ideového a materiálního dynamismu, který bude protiváhou Staré Prahy. Tím by se snad i tam konečně změnil byrokratické poměry „kafkovského“ stříhu a posunuly tak konečně Prahu od do sebe zahleděného historicismu a kulturního elitářství k racionálnímu vnímání dynamické reality kolem nás.

Tedy analogicky stejně jako v minulosti, kdy se právě výškové budovy staly určitým symbolem nové éry a překonání minulých předsudků v době prudce se přetvářejícího a industrializujícího světa. Právě i to si musíme vždy uvědomit, když se procházíme po Manhattanu, nebo v jiných výškově ničím neomezovaných velkoměstech.

Významné omezení územní a stavební regulace, nejruznějších územních limitů a absurdních výškových omezení by znamenalo skutečně výraznou investiční a ekonomickou pobídku pro naši zemi. Všechny administrativní a byrokratické procedury mají svoje nemalé náklady obětované příležitosti. Ty v tomto případě znamenají nematerializované podnikatelské projekty individuální kreativity ve jménu mezinárodního diktátu a kvazisocialistického omezování vlastníků nemovitostí v nakládání se svým majetkem. ■

RECENZE – BENJAMIN KURAS: JAK ZABÍT CIVILIZACI

Marek Loužek

Centrum pro ekonomiku a politiku

Kniha Benjamina Kurase „Jak zabít civilizaci“ (Praha, Baronet 2011) nastoluje tradiční spenglerovské téma – zánik západní civilizace. Zatímco Oswald Spengler před sto lety argumentoval, že Západ postavil slabošskou civilizaci tím, že se pokusil prosadit politické a ekonomické rovnostářství, Kuras vidí zánik Západu v konfrontaci s civilizací islámskou, která v současnosti demograficky vítězí nad civilizací židovsko-křesťanskou.

Západní civilizace

Západní civilizace je už po tři tisíciletí poháněna energií vytvářenou napětím mezi dvěma póly. Na jedné straně vírou, že dějiny lidstva mají smysl, cíl a ideál, k němuž směřují a k jehož naplnění musíme přispívat. Na druhé straně vědomím, že tento ideál je věčně neuskutečnitelný a jeho naplnění je vždy jen přibližnou cestou správným směrem. Západní civilizace je tak víra vyrovnávaná pochybností.

Západní civilizace je podle Kurase ve smrtelném nebezpečí. 11. září 2001 se zhroutily nejen dvě budovy na Manhattanu, ale i „konec dějin“ Francise Fukuyamy. Napadla je ideologie, která se pokládá za formu lidského vývoje nejen konečnou, nýbrž i Bohem předurčenou a navždy neměnnou. Islámský terorismus, který vyhlásil Západu válku, je součástí procesu, který probíhá klidněji prostřednictvím migrace uprostřed západních měst.

I přes opakované krutosti svých dějin je dnešní západní civilizace ta nejtvůřivější, nejsvobodnější, nejhumánnější, nejspravedlivější a nejsoucitnější, jakou dějiny znají. Vrozenou lidskou agresivitu mírní soubor dvanácti posvátných zákonů společných oběma biblickým náboženstvím:

Desaterem a dvěma dalšími, které zní: „miluj bližního jako sebe“ a „nečiň jiným, co nechceš, aby činili tobě“.

Vše, co naše civilizace vytvořila, od výtvarného umění přes hudbu, literaturu a divadlo po vědu, ekonomickou prosperitu a politickou kulturu, by se podle Kurase mohlo brzy proměnit v mrtvé vykopávky, zříceniny a silně zamlžené vědomí slavných dávných časů. Nahradila by je kultura systematicky potlačující tvořivost, zvědavost, pochybnost, bádání, krásu, radost a humor.

Při současných trendech migrace a porodnosti by se bílí Evropané mohli stát etnickou menšinou do konce 21. století. Bílí Britové se stanou etnickou menšinou do roku 2050, bílí Švýcaři do roku 2040, bílí Němci do roku 2045. Rusko počítá, že do dvaceti let bude polovina obyvatel vojenského věku muslimská. Jde už jen o to, zda si Evropa zachová alespoň nějaké základní prvky své kultury a civilizace, které by mohly inspirovat nové pestrobarevné obyvatelstvo Evropy k jejich pokračování. Současný vládní systém Evropy podle Kurase velké naděje neskýtá.

Svět islámu

Svět islámu je podle Kurase zmítán konflikty a bojem proti nepřátelům, vnitřním i vnějším, protože žije ve schizofrenii. Zatímco si mírumilovní muslimové každý den přejí „salaam alejkum“, džihád je udržuje v permanentní válce se sebou samými a celým světem. Islámské pojetí míru na konci boje nepřipouští rovnoprávné partnery, nýbrž jen vítěze a poraženého, vládců a poddaného.

Právo šarija zakotvuje nejen, že muslimský muž je nadřazený muslimské ženě, ale že i všichni muslimové jsou nad-

řazení všem nemuslimům. Prakticky všechny aspekty práva šarija podle Kurase porušují Univerzální deklaraci lidských práv, kterou v roce 1948 vyhlásila OSN a která se od té doby stala kritériem lidských práv pro celý svět. Právo šarija je neslučitelné s principy liberální demokracie a ústavami západních států.

Zatímco židovské menšiny jsou dnes téměř ze všech islámských zemí „vyčištěny“, křesťanské menšiny jsou už několik desetiletí vystaveny nejtvrdějším perzekucím, jaká dnes na světě probíhá a která postihuje téměř sto milionů lidí žijících pod islámskými vládami. Kuras požaduje reciproitu náboženské svobody islámu na Západě výměnou za stejnou zaručenou svobodu křesťanů v islámských zemích.

Kurasova kniha je inspirativní, i když mírumilovnost západní civilizace poněkud přeceňuje.

Duchovní vyprázdňenost naší současné civilizace vede k islámu mnohé Evropany hledající „jasné“ odpovědi na své duchovní tápání. Osobní štěstí, které v islámu nacházejí, si nenechají zamlžit ani fakty dnešního islámského světa a jeho tažení proti civilizaci. Mnozí konvertitě se k džihádu přidávají dobrovolně. Západ ztrácí pud sebezáchovy, zčásti otupením intelektu multikulturní politickou korektností, zčásti odlišným pojetím slova mír.

Omezování občanských a politických svobod západními vládami a institucemi pod nálepkou obrany před terorismem je ve své podstatě dobrovolná demontáž hodnot a struktur, které islámští teroristé na naší civilizaci nejvíce nenávidí a chtějí zničit: tolerance, svoboda slova, posvátnost soukromí, demokracie, právní stát, úcta k lidským právům a individuální autonomie.

Náboženství a sekularizace

Kurasova kniha je inspirativní, i když mírumilovnost západní civilizace poněkud přeceňuje. V každém náboženství lze najít momenty, které podporují mír, tak momenty, které lze zneužít k násilí. I křesťanství vedlo války ve jménu víry (např. křížácká tažení, nebo války mezi katolíky a protestanty v 17. století). Není vyloučeno, že islám dnes ve své militantní či radikální verzi prožívá to, co si křesťanství zažilo ve středověku.

Kuras má pravdu, že nové války se prohrávají tím, že zůstáváme zaostřeni na pomyslné dobojování už dávno dobojovaných a neexistujících válek starých. Daleko více by mohl říci o oddělení světské a duchovní moci, která je typická pro západní svět, a kterou islám většinou nezná. Přesto na druhé straně příklad Turecka ukazuje, že i převážně muslimská země dokáže vyvinout a udržet demokracii a tržní ekonomiku.

Snění o Evropě bez islámu je dnes už jen utopie. S třiceti či padesáti miliony muslimů je islám z Evropy fyzicky neodstranitelný. Volba je už jen to, zda půjde o evropský islám, nebo islámskou Evropu. Evropský islám by se mohl chovat jako evropské křesťanství. Tak jako ono je dnes bez trestu smrti, bez křížáckých tažení a náboženských válek, bez svaté inkvizice a bez perzekuce kacířů, tak by musel i on být bez džihádu a bez práva šarija.

Naděje islámu spočívá v jeho modernizaci. Muslimové mohou přijmout západní ideovou pluralitu a evropskou politickou kulturu, jako ji přijali hinduisté, buddhisté a siňkové. Přejí-li si přibližně dvě pětiny evropských muslimů zavedení práva šarija, jde z toho sice strach, ale znamená to zároveň, že tři pětiny si to ještě nepřeje a dává přednost liberální demokracii a sekulárnímu státu se svobodou víry. Kurasovu knihu bychom měli pozorně číst. ■